

Aktuálně k podpoře alternativního řešení sporů (ADR) v oblasti ochrany duševního vlastnictví v České republice

Úvod

V České republice se ve srovnání s nejvyspělejšími zeměmi nedostatečně využívá nástrojů ochrany duševního vlastnictví, což se projevuje zejména nízkým počtem udělovaných národních a zahraničních patentů. Jedním z cílů vládní politiky v oblasti Inovační strategie České republiky 2019–2030 je proto zvýšit povědomí o ochraně duševního vlastnictví ve výrobní a aplikační sféře, a to již ve fázi výzkumu, a zvýšit využívání ochrany duševního vlastnictví zejména malými a středními podniky. Právě **v oblasti ochrany duševního vlastnictví je řada problematických míst, týkajících se mimo jiné i řešení sporů** a související ochrany know-how a obchodního tajemství, kdy nejsou tyto předměty duševního vlastnictví dostatečně účinně chráněny a může dojít k nenahraditelným ztrátám jejich komerčního potenciálu. Alternativní metody řešení sporů (ADR¹) se v České republice používají v oblasti duševního vlastnictví (IP²) ve srovnání se zahraničím zatím nedostatečně.

Mezinárodní hodnocení České republiky se může i díky podpoře mediací v oblasti duševního vlastnictví posunout v mezinárodním hodnocení mezi země s vysokou inovační výkonností. Z mezinárodního srovnání inovačního prostředí České republiky sice vyplývá, že inovační výkonnost České republiky roste, avšak nedrží tempo s inovační výkonností EU a je **mimořádně slabá v ochraně duševního vlastnictví** a v investicích venture kapitálu do nových firem, zejména start-ups. Inovační strategie se proto hodlá opírat o legislativní oporu a současně o náročné cíle, které odpovídají mezinárodním požadavkům řady tzv. inovačních Scoreboard. Vycházet bude přitom ze Summary Innovation Index (SII), Global Innovation Index (GII) a Innovation Output Indicator (IOI). Podle SII je Česká republika v nejpočetnější skupině tzv. Moderate Innovators. Cílem je proto do r. 2025 dosáhnout umístění v kategorii tzv. Strong Innovators a do r. 2030 být ve vedoucí evropské skupině, tzv. Innovation Leaders. Cílem je zařadit se do r. 2025 do první desítky a do r. 2030 do první sedmičky zemí EU, a to jak v rámci GII, tak IOI.³

Dne 5. listopadu 2021 proto vláda schválila Koncepti podpory ochrany průmyslového vlastnictví 2019–2030, která vychází ze shora uvedené Inovační strategie a s jejími pilíři je úzce propojena. Tato Koncepte nabízí soubor opatření, která by měla zlepšit chápání smyslu systému ochrany průmyslového vlastnictví a podpořit jeho využívání.⁴ Jedním z důležitých opatření, které Koncepte nabízí, je také **podpora IP mediálních služeb**. ÚPV v rámci tohoto opatření podpoří rozvoj mediálních služeb v ČR ve všech možných fázích sporů o průmyslové vlastnictví, tj. ve fázi správního řízení, v předžalobní fázi, ve fázi probíhajícího soudního řízení, i při nařízené mediaci soudem. V rámci správního řízení ÚPV poskytne maximální informační

¹ Alternative Dispute Resolution

² Intellectual Property

³ Inovační strategie České republiky 2019–2030, str. 5

⁴ Koncepte podpory ochrany průmyslového vlastnictví 2021–2030, str. 4

podporu účastníkům řízení, s cílem umožnit dohodnout se na smírném řešení mimo probíhající správní řízení. ÚPV bude sledovat aktivity v mediačním a arbitrážním centru ve WIPO i v EUIPO a případným zájemcům o jejich poskytování v ČR zajistí znalostní podporu. ÚPV bude také kontinuálně zprostředkovávat aktuální informace v tomto oboru, jakož i informace o možných dotacích na IP mediační služby poskytované z národních i unijních zdrojů.⁵

Cílem tohoto příspěvku je proto nejen úvaha o tom, jak může alternativní řešení sporů (ADR), zejména formou mediací, v oblasti ochrany duševního vlastnictví přispět k posílení inovační výkonnosti České republiky, ale i jak může mediace a profese mediátora efektivně ovlivnit výsledek řešení sporů (konfliktů) v této oblasti a splnit očekávání jejích účastníků.

Mediace

Mediace (z lat. mediare = „být uprostřed“) je způsob pokojného řešení sporů a konfliktů, jehož cílem je dohoda. Uplatňuje se v právu i mimo něj, zahrnuty jsou v ní nejen právní, ale vždy také psychologická či sociální specifika. V českém právním řádu je mediace zakotvena v zákoně č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů (dále jen „zákon o mediaci“).

Mediace je metodou rychlého a kultivovaného mimosoudního řešení konfliktů za asistence třetí neutrální strany, která vede jednání sporných stran k tvorbě vzájemně přijatelné dohody. Jedná se o neformální proces řešení konfliktů, ve kterém jsou obě strany přítomny dobrovolně. Jejím cílem je jasně formulovaná, srozumitelná a prakticky uskutečnitelná dohoda, na jejíž podobě se podílejí všichni účastníci mediačního procesu. Dohoda má vždy písemnou podobu. Zahrnuje konkrétní postupy řešení, rozdělení odpovědnosti, úkolů a sankcí za její nedodržení. Stvrzuje se podpisy stran konfliktu a mediátora. Z hlediska závazkového práva tak může dohoda nabývat charakteru právní smlouvy. Mediace má oproti soudnímu řízení nesporné výhody, díky nimž je přínosem pro její účastníky. Zároveň při mediaci dochází k odbřemenění soudů od agendy, která může být úspěšně vyřešena mimosoudně.

Mezi **hlavní výhody mediace** patří skutečnost, že:

- ponechává účastníkům **kontrolu nad procesem** řešení jejich konfliktu a podobou konečného výsledku;
- je **časově a ekonomicky úsporná**, protože probíhá bez dlouhých čekacích lhůt a zbytečných finančních nákladů;
- **snižuje napětí**, s kterým přicházejí účastníci k mediátorovi;
- vytváří **prostor pro případnou budoucí spolupráci**;
- **důvěrné informace** uchovává mezi zúčastněnými.

Důvodová zpráva k zákonu o mediaci uvádí, že podle dostupných zdrojů jsou s mediací takové zkušenosti, že v 70 až 80 % mediováných případů je dosaženo výsledné, pro strany přijatelné, dohody, přičemž prudký vývoj v evropských státech v oblasti mediace v netrestních věcech

⁵ Koncepce podpory ochrany průmyslového vlastnictví 2021–2030, opatření č. 14, str. 15

během posledních let ovlivňuje mj. i příslušnou terminologii, která přestává označovat mediaci jako alternativní metodu řešení konfliktů bez zásahu soudu, ale naopak se hovoří o mediaci soudu blízké (die gerichtснаhe Mediation), případně dokonce o soudně interní mediaci (die gericht्सinterne Mediation). Mediace je v zahraničí uznávána jako důležitá metoda alternativního řešení sporů mimo standardní soudní řízení. Mediace se začala prosazovat nejprve v občanskoprávních a obchodních věcech, na přelomu 70. a 80. let pak ve větším měřítku rovněž v trestním řízení. Je velmi rozšířená v USA, ale také ve Velké Británii a v Austrálii, kde se využívá až v 60 % sporů, především ve věcech obchodních (hospodářských), rodinných nebo ve veřejné sféře (zpravidla ochrana životního prostředí), přičemž zhruba dvě třetiny sporů se vyřeší uzavřením dohody.⁶

Úspěšnost řešení konfliktních případů je tedy velmi vysoká, podle světových statistik zhruba 75%. Ze shora uvedených skutečností plyne, že využití právních znalostí a zkušeností mediátora nebo dokonce autority soudce při mediaci vede k překvapivě pozitivním výsledkům řešení konfliktů. Postavení mediátora je ve vztahu k oběma stranám vyvážené, neboť v procesu vyjednávání zajišťuje rovné postavení účastníků a pomáhá jim vidět jejich problém v širších souvislostech. V některých evropských zemích existuje velký počet advokátů-mediátorů, organizovaných mimo jiné podle jednotlivých spolkových zemí (Německo, Rakousko), přičemž existují i odlišnosti z hlediska zaměření mediací s ohledem na specifické podmínky jednotlivých zemí. Například v Norsku má mediace více než dvoustoletou tradici a je zaměřená na péči o nezletilé. Klíčovou roli zde kromě psychologů a sociálních pracovníků hrají mediátoři.

Mediace se s úspěchem využívají ve všech vyspělých zemích Evropy i USA či Austrálie nejenom k řešení rodinných sporů (rodinné mediace), ale také k řešení obchodních, justičních, bankovních nebo dokonce vládních sporů ze smluv (Spojené království). Je proto nutné zabezpečit, aby mediační činnost vykonávaly osoby, které jsou k tomu odpovídajícím způsobem vyškoleny, a mohou se tak stát adekvátními partnery soudců rozhodujících tyto spory.

V této souvislosti je velmi důležitá otázka, **jak může profese mediátora ovlivnit celý proces mediace a její výsledek.** Mediátor je pouze prostředníkem, který dvěma znesvářeným stranám usnadňuje vzájemnou komunikaci a vede je k vyřešení jejich konfliktu. Mediátor při výkonu mediace není poskytovatelem právních služeb, ačkoli je k jejich poskytování jinak oprávněn, naopak poskytuje spíše psychologické poradenství směřující k odstranění konfliktu. Mediátor není smluvní stranou mediační dohody, ani tuto dohodu nutně nesepisuje. Panuje však všeobecná shoda na tom, že není možné po mediátorech, kteří nemají právnické vzdělání, spravedlivě požadovat, aby nesli odpovědnost za soulad mediační dohody s platným právem. Teoreticky by bylo možné, aby tuto odpovědnost nesli mediátoři, kteří jsou současně advokáty, neboť u nich překážka chybějícího právnického vzdělání odpadá. Stanovení rozdílných podmínek pro různé skupiny mediátorů však není vhodné, a to zejména z důvodu právní jistoty stran konfliktu.

⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů (zákon o mediaci)

Mediace je dle zákona o mediaci definována jako postup při řešení konfliktu za účasti jednoho nebo více zapsaných mediátorů, kteří podporují komunikaci mezi osobami na konfliktu zúčastněnými tak, aby jim pomohli dosáhnout smírného řešení jejich konfliktu uzavřením mediační dohody. Z této definice jasně vyplývá, že tu musí existovat fyzická osoba, která mediaci jako neformální proces řídí a svou aktivní činností koriguje její průběh. **Zákon o mediaci zavádí institut zapsaného mediátora** mimo jiné i proto, aby stát mohl adresátům této služby alespoň do jisté míry garantovat její kvalitu a úroveň. Proto na osobu, která se chce stát zapsaným mediátorem, klade jisté nároky, mezi jinými i dosažení určitého stupně vzdělání a složení zkoušky.

Zcela **zásadní je tedy v procesu mediace právě osoba mediátora**, její znalosti, zkušenosti, empatie, její schopnost jednat s lidmi a také schopnost udržet objektivní pohled na problém stran. Jak poměrně kriticky uvádí ve svém příspěvku do Bulletinu advokacie PhDr. Dana Potočková, MDR, *„mnoho advokátů, ale i notářů, psychologů či manažerů, se po krátkém seznámení s mediací cítí být mediátory. Nabývají dojmu, že ve své praxi běžně působí v roli zprostředkovatelů, když asistují stranám v konfliktu při nalezení smírného řešení. „Srdcem“ mediace je vyjednávání, a není proto divu, že řada intervenčních metod se využívá i v jiných profesních kontextech. Mediace není ani terapie, ani advokátní praxe, i když zde existuje mnoho styčných ploch“.*⁷

Jak dále PhDr. Patočková ve svém příspěvku uvádí, role mediátora podle zákona o mediaci je komplexnější a **klade na odbornou způsobilost osob** vykonávajících funkci zapsaného mediátora specifické a poměrně **vysoké nároky**. Při nastavování parametrů zkoušky mediátora byl brán zřetel na multidisciplinární charakter role mediátora a byla zohledněna skutečnost, že účinné vedení mediačního procesu vyžaduje nejenom nezbytné teoretické znalosti, ale zejména praktické dovednosti. Zkouška je proto koncipována tak, aby prověřila nejenom teoretické znalosti uchazeče z oblasti práva, teorie mediace, komunikace a sociální psychologie, ale zaměřuje se také na praktické dovednosti uchazeče, tj. schopnost kompetentně mediační proces řídit a účinně asistovat stranám v konfliktu v nalezení dohody.

Je nezbytné, aby mediátor byl schopen přistupovat ke všem stranám neutrálně, konstruktivně podporovat jejich komunikaci a svými zkušenostmi, znalostmi a osobností překonávat momenty stagnace mediačního jednání. To přispívá k důvěryhodnosti mediátorů v očích účastníků mediace. Podle § 8 zákona o mediaci je mediátor mimo jiné povinen provádět mediaci osobně, nezávisle, nestranně a s náležitou odbornou péčí; respektovat názory stran konfliktu a vytvářet podmínky pro jejich vzájemnou komunikaci a pro nalezení řešení, které zohledňuje zájmy obou stran. Mediátor nesmí ohledně konfliktu, ve kterém vede nebo vedl mediaci nebo činil kroky k přípravě mediace, poskytovat právní služby podle jiného právního předpisu, i když je jinak k jejich poskytování oprávněn. Za právní službu se nepovažuje vyjádření právního názoru mediátora v průběhu mediace na věc stran konfliktu nebo některou její dílčí otázku. Mediátor je oprávněn provádět mediaci nebo obdobnou činnost pouze za podmínek stanovených tímto zákonem, včetně povinnosti mlčenlivosti.

⁷ PhDr. DANA POTOČKOVÁ, MDR, Advokáti ve světě mediace [Bulletin advokacie 6/2013, s. 35]

Mediátor je tedy třetí nestrannou osobou, která nemá zájem na výsledku sporu, pouze asistuje stranám při nalezení vzájemně přijatelného řešení, aniž by spor rozhodoval. **Mediátor vede mediační proces, má v něm vůdčí roli, avšak není soudce, rozhodce**, nehledá viníka sporu, nemá vystupovat jako poradce (tuto roli zastávají advokáti stran). Je rozdíl mezi právní informací a právní radou. V případě evaluativní mediace může mediátor (se souhlasem stran a při zachování nezávislosti) nejen objasnit právní stav, ale i odbornou radou pomoci hledat řešení. Jeho doporučení však musí být pro strany nezávazná.

Shora uvedené se týká pouze tzv. zapsaných mediátorů, tedy těch, kteří jsou zapsáni v seznamu mediátorů vedených Ministerstvem spravedlnosti a podrobili se předchozí zkoušce zajišťované Ministerstvem spravedlnosti nebo Českou advokátní komorou podle zákona o advokacii⁸. Právní úprava mediace v netrestních věcech podle zákona o mediaci sice přinesla do českého právního řádu novou profesi, a to zapsaného mediátora, avšak nevylučuje, aby kdokoliv jiný vykonával mediaci jako volnou živnost v režimu živnostenského zákona, tedy bez jakýchkoliv zákonných pravidel a omezení. Z tohoto důvodu je **kvalifikace mediátora jednou ze skutečností, které by měl zájemce o mediaci věnovat při výběru vhodného mediátora obzvlášť velkou pozornost.**

Podpora mediací je v České republice významně podpořena zákonem č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OSŘ“). Podle § 67 lze u kteréhokoli soudu, který by byl věcně příslušný k rozhodování věci, navrhnout, aby provedl pokus o smír (smírčí řízení) a, došlo-li k jeho uzavření, aby rozhodl i o jeho schválení. Soud také rozhodne o tom, zda schvaluje mediační dohodu uzavřenou podle zákona o mediaci, nejdéle do 30 dnů od zahájení smírčího řízení. Podle § 99 mohou účastníci, připouští-li to povaha věci, skončit řízení soudním smírem. Soud usiluje o smír mezi účastníky; při pokusu o smír předseda senátu zejména s účastníky probere věc, upozorní je na právní úpravu a na stanoviska Nejvyššího soudu a rozhodnutí uveřejněná ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek týkajících se věci a podle okolností případu jim doporučí možnosti smírného vyřešení sporu. Je-li to s ohledem na povahu věci vhodné, **upozorní předseda senátu účastníky rovněž na možnost využití mediace podle zákona o mediaci.**⁹ Soud rozhodne o tom, zda smír schvaluje; neschválí jej, je-li v rozporu s právními předpisy. V takovém případě soud po právní moci usnesení pokračuje v řízení. Schválený smír má účinky pravomocného rozsudku.

Z hlediska zásad řízení platí podle § 100 OSŘ, že jakmile bylo řízení zahájeno, postupuje v něm soud i bez dalších návrhů tak, aby věc byla co nejrychleji projednána a rozhodnuta. Přitom usiluje především o to, aby spor byl vyřešen smírně. Je-li to účelné a vhodné, **může předseda senátu účastníkům řízení nařídit první setkání se zapsaným mediátorem** v rozsahu 3 hodin a přerušit řízení, nejdéle však na dobu 3 měsíců. Pokud se účastníci bez zbytečného odkladu nedohodnou na osobě mediátora, vybere jej ze seznamu vedeného ministerstvem předseda senátu. Po uplynutí 3 měsíců soud v řízení pokračuje.

Podle § 114a OSŘ je povinností předsedy senátu připravit jednání tak, aby bylo možné věc rozhodnout zpravidla při jediném jednání. Za tím účelem předseda senátu účastníky řízení

⁸ Vyhláška č. 277/2012 Sb. o zkouškách a odměně mediátora

⁹ § 99 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

kromě jiného **upozorní na možnost využití mediace** podle zákona o mediaci. Rovněž v přípravném jednání podle § 114c OSŘ se předseda **pokusí se o smírné vyřešení věci** a, je-li to účelné a vhodné, **může účastníkům řízení nařídit první setkání s mediátorem** podle § 100 odst. 2 OSŘ.

Lze tedy shrnout, že mediace mají významnou podporu při řešení sporů také soudní cestou, přičemž je vždy preferováno smírné řešení věci mezi stranami, a to i za pomoci mediátora, když předseda senátu může účastníkům řízení první setkání s mediátorem uložit. Je však nutno dodat, že praktické zkušenosti v případech nařízené mediace soudem ukazují, že účastníci řízení tyto **nařízené mediace nevnímají pozitivně** a často mají snahu tuto povinnost splnit pouze formálně, aniž by k mediaci skutečně došlo. To se pak pochopitelně odráží i na dalším průběhu řízení, které obvykle skončí rozhodnutím soudu ve formě rozsudku, jež ukládá jedné ze stran splnění určité povinnosti na úkor druhého účastníka řízení. Tím je založena nerovnováha, včetně možnosti exekučního vymáhání uložené povinnosti. Takové rozhodnutí z podstaty věci nemůže přinést do budoucího vztahu mezi účastníky žádná pozitivní očekávání ani budoucí spolupráci. Rozhodnutí soudu je tak plněno nedobrovolně, na rozdíl od mediační dohody, v níž se strany samy doberou (za pomoci mediátora) oboustranně přijatelné dohody. Taková dohoda má v sobě potenciál zachování dobrých civilních nebo obchodních vztahů, včetně další budoucí spolupráce.

Rozhodčí řízení

Další možností alternativního řešení sporů v České republice je rozhodčí řízení. Nabízí se proto úvaha o tom, jak může rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky přispět k úplnému rozhodování sporů o duševní vlastnictví.

Rozhodčí soud byl zřízen výnosem ministerstva zahraničního obchodu ze dne 27.5.1949 a působil v té době při Československé obchodní komoře. Později v roce 1980 byl jeho název změněn na Rozhodčí soud při Československé obchodní a průmyslové komoře a s účinností od 1.1.1995 došlo ke změně názvu na Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky. Přes uvedené změny názvu jde stále o též soud, který si vydobyl za dobu své existence významné postavení zejména mezi evropskými rozhodčími soudy. Velké vážnosti se však těší i mimo kontinent, neboť jsou před ním rozhodovány spory subjektů z celého světa. Již od roku 1949 patří tento stálý Rozhodčí soud k nejvýznamnějším mezinárodním arbitrážním institucím a svým přístupem k moderním trendům arbitráže je v evropském i celosvětovém měřítku pozitivně vnímaným subjektem schopným transparentně a kvalitně administrovat jemu příslušné spory.¹⁰

Stálý Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky působí v současné době na základě zákona č. 301/1992 Sb. České národní rady o Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, jako nezávislý orgán pro rozhodování sporů nezávislými rozhodci podle předpisů o rozhodčím řízení. V čele tohoto

¹⁰ <https://www.soud.cz/o-rozhodcim-soudu>

stálého rozhodčího soudu (dále jen "Rozhodčí soud") je předsednictvo jmenované představenstvy obou komor na dobu tří let. Rozhodčí soud rozhoduje majetkové spory podle zvláštního zákona¹¹. Způsob řízení a rozhodování, způsob jmenování rozhodců, jejich počet, organizační uspořádání rozhodčího soudu, sazebník odměn rozhodců, pravidla o nákladech řízení a další otázky související s činností rozhodčího soudu a jejím ekonomickým zajištěním upravuje Statut a Řád rozhodčího soudu.

Rozhodčí řízení v České republice je upraveno zákonem č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů, který nabyl účinnosti dnem 1.1.1995. Do té doby platil pro oblast rozhodčího řízení zákon č. 98/1963 Sb., podle něhož bylo možné rozhodovat pouze spory z mezinárodního obchodního styku. Současná právní úprava umožňuje rozhodovat v rozhodčím řízení všechny majetkové spory mezi stranami, s výjimkou sporů ze smluv, které se spotřebitelem uzavírá podnikatel, sporů vzniklých v souvislosti s výkonem rozhodnutí a incidenčních sporů, k jejichž projednání a rozhodnutí by jinak byla dána pravomoc soudu nebo o nichž to stanoví zvláštní zákon. Rozhodčí soud je také oprávněn řešit v rozhodčím řízení úhradové spory ve zdravotnictví, kde působí jako nezávislý rozhodčí orgán, a to bez přímé vazby na výkonnou moc, poskytovatele zdravotní péče nebo zdravotní fondy.

Rozhodčí soud tedy může řešit i spory v oblasti duševního vlastnictví. Výhodou rozhodčího řízení je jeho rychlost, např. on-line ve sporech o doménová jména, a skutečnost, že jde v zásadě o jednoinstanční řízení, v němž rozhoduje jeden nebo tři rozhodci podle volby stran sporu. Na základě provedeného rozhodčího řízení pak Rozhodčí soud vydává rozhodčí nález podle zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů. Doručením rozhodčího nálezu stranám sporu nabývá tento rozhodčí nález právní moci a stává se vykonatelným. Důležité je v této souvislosti zmínit, že rozhodčí nález Rozhodčího soudu je i mezinárodně vykonatelný, a to na základě Newyorské úmluvy. Rozhodčí nález je tedy plnohodnotným exekučním titulem využitelným pro zahájení exekučního řízení podle platných právních předpisů v případě, že povinná strana rozhodnutí (nález) Rozhodčího soudu dobrovolně nesplní.

Přestože rozhodčí řízení přináší stranám mnoho výhod a lze v tomto řízení řešit i spory o práva k duševnímu vlastnictví, vždy se bude jednat o autoritativní rozhodnutí (nález) Rozhodčího soudu. Rozhodčí nález, podobně jako rozsudek obecného soudu, bude obvykle znamenat prohru jedné ze stran a uložení povinnosti s hrozbou jejího exekučního vymáhání. Rozhodčí nález totiž obvykle není utvářen vzájemnou dohodou stran (nedojde-li ke smíru), strany se rozhodčího řízení neúčastní dobrovolně, ani nemohou od řízení dobrovolně upustit (žalovaná strana). Vzhledem k těmto skutečnostem je zřejmé, že ani rozhodčí řízení, kromě neveřejnosti jednání, nepřináší účastníkům sporu srovnatelné výhody jako mediace, jak je uvedeno níže.

Výhody mediace v oblasti IP

Mediace má oproti soudnímu řízení nesporné výhody, díky nimž jsou přínosem pro její účastníky. Mezi hlavní výhody mediace patří skutečnost, že ponechává účastníkům **kontrolu**

¹¹ Zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů

nad procesem řešení jejich konfliktu a podobou konečného výsledku; je časově a ekonomicky úsporná, protože probíhá bez dlouhých čekacích lhůt a zbytečných finančních nákladů; snižuje napětí, s kterým přicházejí účastníci k mediátorovi, a vytváří prostor pro případnou budoucí spolupráci; **důvěrné informace uchovává mezi zúčastněnými,** včetně jejich advokátů.

Spory o práva k duševnímu vlastnictví mohou být metodami ADR řešeny v jakékoliv fázi sporu, tj. ve sporném řízení mezi stranami, v předžalobní fázi či při probíhající soudním sporu, přičemž mediace může být rovněž nařízena soudem. Cílem je **snížit počet sporů v oblasti ochrany duševního vlastnictví před obecnými soudy** a ochránit tak komerční potenciál know-how a technických řešení (zejména patentů) stran konfliktu. Konkrétně v oblasti ochrany duševního vlastnictví se jedná o urovnávání vysoce odborných neshod a sporů, které vznikají ve vztahu k vytváření, uplatňování a hodnocení předmětů duševního vlastnictví, zejména ve věcech vynálezů, průmyslových vzorů, užitných vzorů, zlepšovacích návrhů, výrobních a provozních zkušeností (know-how), nekalé soutěže, ochranných známek, označení původu zboží, programů pro počítače a ostatních předmětů autorskoprávní ochrany a práv příbuzných.

V případě běžného soudního řízení **hrozí prolomení ochrany obchodního tajemství,** ale také ohrožení reputační pověsti stran sporu, neboť soudní řízení je zásadně veřejné. Je sice možné na základě § 116 OSŘ požádat soud, aby veřejnost byla pro celé jednání nebo pro jeho část vyloučena, pokud by veřejné projednání věci ohrozilo tajnost utajovaných informací chráněných zvláštním zákonem, obchodní tajemství nebo důležitý zájem účastníků v této oblasti, avšak nelze spoléhat na to, že soud takové žádosti vždy vyhoví. O vyloučení veřejnosti soud rozhoduje usnesením, odvolání není přípustné. Problém je v tom, že soud bude vždy zvažovat, zda zájem na veřejném projednání převáží nad potřebou utajení. To platí i v případě obchodního tajemství, kdy tvrzený důležitý zájem na vyloučení veřejnosti musí být účastníkem osvědčen. A to není obvykle vůbec jednoduché, nehledě na možnost vyzaření obchodního tajemství již při jeho samotném osvědčování. Stejný problém může nastat při svědecké výpovědi předvolaných svědků, kteří mohou utajované skutečnosti při své výpovědi nechtěně zveřejnit (obvykle pracovníci výzkumu a vývoje). V těchto situacích může dojít k výraznému ohrožení komerčního potenciálu dosažených výsledků výzkumu a vývoje, obchodního tajemství i možné patentovatelnosti technických řešení.

Zásadní odlišností mediace od běžného soudního projednávání věci je **důvěrnost** (povinnost mlčenlivosti) a **neveřejnost mediálního řízení.** Právě vyloučení veřejnosti a uzavřená smlouva o provedení mediace s doložkou mlčenlivosti pro všechny její účastníky, včetně mediátora a právních zástupců stran, poskytuje **záruky ochrany vědomostního potenciálu stran konfliktu.**

V případě, že je mediace vedena podle zákona o mediaci, **staví se také běh promlčecích lhůt,** což může být významné právě v případech sporů v oblasti ochrany duševního vlastnictví, kde soudní řešení nemusí přinést očekávaný výsledek, v dané věci je nejednoznačný výklad práva, hrozí vysoké náklady na vedení sporu, existuje časová či ekonomická tíseň stran nebo spor je příliš komplexní. V případě ochrany duševního vlastnictví připadají v úvahu všechny tyto

aspekty, pro které je mediace nanejvýše vhodná, přičemž je třeba opětovně zdůraznit nevěřejnost jednání a důraz na soukromí, neboť v těchto věcech, zejména patentových, může jejich zveřejněním dojít k nenahraditelné ztrátě jejich komerčního potenciálu.

Je však zřejmé, že **výběru mediátora musí strany věnovat velkou pozornost** a je v jejich zájmu přihlídnout k profesnímu zaměření mediátora a k jeho zkušenostem v daném oboru. Jeho zkušenosti, znalosti i osobnost může mít zásadní význam pro výsledek mediace, a tím i pro splnění očekávání účastníků mediace. Mediátor podporuje schopnosti účastníků urovnat konflikt vlastními silami, jeho úkolem není daný problém posuzovat či hodnotit, ani rozhodovat o konkrétní podobě jeho řešení. Postavení mediátora musí být proto ve vztahu k oběma stranám konfliktu vyvážené, mediátor musí mediaci vykonávat osobně, nezávisle, nestranně a s náležitou odbornou péčí.

Je však žádoucí, aby mediátor byl nejen odborně kvalifikovaný, ale i profesně zkušený, což může účastníkům mediace výrazně pomoci se orientovat v procesu mediace a při urovnání jejich sporu. Mediátor může v rámci evaluativní mediace pomoci (za souhlasu obou stran a při zachování nezávislosti) svoji odbornou radou. V takovém případě může být postup mediátora aktivnější, rozhodnější a pomáhá účastníkům hledat řešení. V oblasti ochrany duševního vlastnictví lze jednoznačně spatřovat **přínos profese mediátora a jeho mediačního stylu**, jež mohou významně pomoci účastníkům efektivně vyřešit jejich konflikt. To platí zejména v případech, kdy strany nejsou schopny vyjednávat a jejich vzájemné vztahy jsou vyhrocené.

Domnívám se, že pokud účastníci od mediátora očekávají, že do mediačního procesu zapojí všechny své odborné znalosti, dovednosti a zkušenosti, není nezbytně nutné, aby byl mediátor současně advokátem nebo patentovým zástupcem (může být někdy nevýhodou). **Je ale nezbytně nutné, aby mediátor byl dostatečně kvalifikovaným a zkušeným vést mediační proces.** Výhodou může být např. jeho profese, díky níž může (při evaluativní mediaci) stranám efektivně pomoci najít řešení jejich sporu. Pokud jde o mediační styl, domnívám se, že tento je právě ovlivněn profesním zaměřením mediátorů. Mediátoři, kteří jsou humanitně vzdělaní, budou spíše inklinovat k facilitativním mediacím, jež budou lépe korespondovat s jejich vzděláním např. v oblasti psychologie. Naproti tomu odborníci z řad právníků, ekonomů či technických profesí budou podle mého názoru spíše inklinovat k evaluativnímu mediačnímu stylu, kde mohou své odborné znalosti nejlépe uplatnit.

Velkým tématem je nepochybně otázka vlivu mediátora na rozhodování stran při evaluativní mediaci. Jsem toho názoru, že kvalifikovaný, zkušený a nezávislý evaluativní mediátor je schopen stranám předložit např. odhad pravděpodobného soudního rozhodnutí jejich sporu nebo připravit několik návrhů na řešení sporu mezi stranami, aniž by ohrozil mediační proces, zejména z hlediska jeho nezávislosti. Vycházím z toho, že přímá účast sporných stran je preferována (aniž by vylučovala aktivní účast jejich právních zástupců), přičemž s poskytnutím právní rady či doporučením musí souhlasit obě strany a takové doporučení mediátora je nezávazné. Kvalifikovaný mediátor si je jistě vědom důsledků svého zásahu na konečné rozhodování stran a předejte tomu tím, že bude vždy „nad stranami“, tedy nezávislý, a účastníky mediace o tomto postupu řádně a včas poučí.

Jsem rovněž toho názoru, že právě tento typ evaluativní mediace a profesně kvalitně vybavení mediátoři mohou významně pomoci k rozšíření mediace v nejrůznějších oborech, a přispět tak k častějšímu využívání tohoto alternativního řešení sporů. Soud by měl být skutečně tou poslední možností, jak spor mezi stranami vyřešit. Při výběru mediátora lze proto jen doporučit, aby strany konfliktu zvážily, k jakému mediačnímu stylu vybraný mediátor inklinuje a jaké je jeho profesní zázemí, znalosti a zkušenosti. A to platí v případě rozhodování sporů v oblasti ochrany duševního vlastnictví dvojnásobně.

Závěr

Ochrana duševního vlastnictví má za cíl umožnit vynálezci nebo tvůrci získávat oprávněný zisk ze svého vynálezu nebo ze svého díla. Právní úprava autorských práv a průmyslových práv (včetně know-how a obchodního tajemství), jakož i mezinárodní smlouvy a směrnice Evropské unie jsou účinným prostředkem proti padělání, pirátství a porušování práv k duševnímu vlastnictví. Je ovšem zapotřebí umět tento systém ochrany duševního vlastnictví využívat nejméně tak úspěšně, jak to činí jiné ekonomicky vyspělé země. Tento systém brání narušování hospodářské soutěže a pomáhá vytvářet férové podnikatelské prostředí, čímž podporuje inovace, investice a konkurenceschopnost. V této souvislosti je ochrana duševního vlastnictví vnímána jako základní předpoklad úspěchu každé ekonomiky a efektivní řešení sporů prostřednictvím mediací v této oblasti může významně pomoci České republice zařadit se mezi inovační lídry Evropy a stát se zemí technologické budoucnosti.

V České republice se ve srovnání s nejnávštějšími zeměmi využívá nástrojů ochrany duševního vlastnictví zatím nedostatečně. To samé platí i pro alternativní metody řešení sporů (ADR) v oblasti duševního vlastnictví, zejména formou mediací. V této oblasti přitom vznikají vysoce odborné spory vztahující se k vytváření a ohodnocení předmětů duševního vlastnictví a uplatňování práv k těmto předmětům, zejména ve věcech vynálezů, průmyslových vzorů, užitečných vzorů, zlepšovacích návrhů, výrobních a provozních zkušeností (know-how), nekalé soutěže, ochranných známek, označení původu, autorských děl a ostatních předmětů autorskoprávní ochrany a práv souvisejících s právem autorským. Je vhodné, aby řešení takových sporů probíhalo za účasti mediátorů, kteří jsou specializováni na oblast duševního vlastnictví, a kteří jsou schopni kvalifikovaně podporovat komunikaci mezi osobami zúčastněnými na sporu tak, aby jim pomohli dosáhnout smírného řešení sporu uzavřením mediační dohody.

Odborné i profesní předpoklady mediátora v oblasti ochrany duševního vlastnictví mohou být přitom významnou pomocí pro účastníky sporu. Mediace má nezastupitelnou úlohu zejména v případech, kdy strany nejsou schopny vyjednávat, jejich vzájemné vztahy jsou vyhrocené, soudní řešení nemusí přinést očekávaný výsledek, v dané věci je nejednoznačný výklad práva, hrozí vysoké náklady na vedení sporu, existuje časová či ekonomická tíseň stran nebo je spor příliš komplexní. V případě ochrany duševního vlastnictví připadají v úvahu všechny tyto aspekty, pro které je mediace nanejvýše vhodná. Přitom je třeba zdůraznit zejména nevěřejnost jednání a důraz na soukromí, neboť v těchto věcech, zejména patentových, může jejich

zveřejněním dojít k nenahraditelné ztrátě jejich komerčního potenciálu. Soudní řešení sporu by mělo být proto poslední možností, jak spor mezi stranami vyřešit.

V Praze dne 8. prosince 2022

JUDr. David Karabec, MPA, LL.M.